

אדברה

בעדחתיך

ג'יון מס' 175

פּרשט כו זשא
זשאפ"ד

הקדמת בניסת השבת מוסיפה ברכה

וּשְׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדַרְתֶּם בְּרִית עִלְמָם (לא, טו)

שואל רבנו **אור החיים** הקדוש, מהו 'לעשות' את השבת, וכי בני ישראל עושין את השבת? אלא שבני ישראל מוסיפים מחול על הקודש, עושים את יום החול לשבת, ומקדשים אותו בקדושת השבת.

החפץ חיים (משלי החפץ חיים, סה) היה אומר, כמה נואלו קטני אמנה המאחרים לקבל את השבת וממהרים לצאת, הרי כל ששת ימי המעשה יונקים מן הקללה של 'בזיעת אפיך תאכל לחם' ורק השבת נתברכה בברכת ה', ואלו המאחרים לקבל את השבת, מאחרים לקבל ברכתה וממהרים לצאת ממנה אל הקללה.

בעירו של **החפץ חיים** היה סוחר אחד שהיה מאחר לסגור חנותו בערב שבת, ובמוצאי שבת היה ממחר לפתוח. הוכיחו ה'חפץ חיים' ואמר לו אמשול לך משל למה הדבר דומה, לאותו גוי כפרי שלא ידע קרוא וכתוב, והיה מביא את סחורתו לשוק מדי שבוע, והיה מוכר אותה לסיטונאי.

וכדי לדעת כמה שקים הוא מוכר לסוחר, היה מוריד את כובעו, ועל כל שק שמוריד שם הקונה מטבע, ואחר כך סופרים את המטבעות ויודעים את מספר השקים, שבדרך אחרת יכול הקונה להערים עליו, אבל כשהקונה בעצמו שם מטבעות אין חשש שיגנוב אותם.

והנה הכפרי מוריד שק, והסוחר שם מטבע עד שהכובע נתמלא במטבעות. הכפרי חיכה עד שהסוחר לא ראהו, ולקח חופן מטבעות ושם בכיסו והסוחר אף שהרגיש בו, עשה עצמו כלא ראהו, ואמר בלבו שיבוסס לו, הרי מעצמו הוא גונב, ואחרי שהוריק כל העגלה, ספר את המטבעות ושילם לו בהתאם, והכפרי הלך שמח בהרגשה שרימה את הסוחר.

בחזרתו לכפרו, סיפר לחביריו איך רימה את הסוחר, וגנב ממנו חופן מטבעות. טיפשי! צעקו עליו חביריו, הלא מעצמך גנבת, ועל כל מטבע שגנבת הפסדת שק.

אמר ה'חפץ חיים' לסוחר, הלא כל ששת הימים מתברכים מהשבת. ככתוב **בזוהר**: 'כל שיתא יומין מניה מתברכין', וכל שמאריכים את השבת הברכה שורה ביתר שאת לששת הימים, ואילו אם מקצרים את השבת גם הברכה מתקצרת.

מסירותו של משה על בני ישראל

וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא הַטְּאֲתָתֶם וְאִם אֵין מַחְנֵי נָא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר כְּתַבְתָּ (לב, לב)

צריך להבין מהי כוונת משה - 'וְאִם אֵין מַחְנֵי נָא מִסְפָּרָךְ' וכי מה יתן ומה יוסיף זה שימחה שמו מספר תורה?

רש"י פירש 'מחני נא מספרך' - מכל התורה כולה, שלא יאמרו עלי שלא הייתי כדאי לבקש עליהם רחמים.

בדעת זקנים מבעלי התוספות כתוב באופן אחר, וזה לשונם: ותימה (על רש"י) הרי עדיין לא נכתבה התורה, ומהו שמשה אומר מחני נא מכל התורה.

אלא **הרשב"ם** פירש (וכן **הרמב"ן**): 'מספרך' - זה ספר החיים שאדם נכתב בו בראש השנה, וכך אמר 'מחני נא מספרך' - אלו הבינונים, 'אשר כתבת' - אלו הצדיקים. דבר אחר: אם אין אתה מוחל להם אם כן היאך תמחול על ספרך (לוחות) אשר שברתי, אם תמחול לי מחול להם, כי אין משוא פנים בדבר. והשיב לו הקדוש ברוך הוא 'מי אשר חטא לי אמחני מספרך' כלומר, הם גרמו לך והפשיעה שלהם היא, אבל אתה כדן עשית שהם לא היו ראויים לקבל הלוחות. כלומר רצה בזה משה לגרום שימחל להם הקדוש ברוך הוא על חטא העגל.

מכאן למדנו מה היתה המסירות נפש של משה עבור כלל ישראל, שכדי שלא יאמרו שלא ביקש רחמים עבורם, היה מוכן שימחקו אותו מהתורה החביבה עליו מכל (כפירוש

להניח תפילין בשבת?

אך את שבתתי תשמרו כי אות היא בני וביניכם לדרתיכם (לא, יג)

כתב **השולחן ערוך** (אורח חיים סימן לא, סעיף א): 'בשבת ויום טוב אסור להניח תפילין, מפני שהם עצמם אות [בין הקדוש ברוך הוא ובין ישראל, שנאמר 'כִּי אוֹת היא בְּיָנִי וּבְיַנְיָכֶם' (משנה ברוה)], ואם מניחים בהם אות אחר היה זלזול לאות שלהם'.

זה לשון **מדרש פליאה** על הפסוק (שמות יג, טו): 'וְהָיָה לְאוֹת עַל יְדְכָה וּלְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ'. 'אין מניחין תפילין אלא בשבת'. והוא פלא כמובן, שהרי דווקא בשבת לא מניחים תפילין!

נאמרו בזה כמה תירוצים:

א. כתב **המשנה ברורה** (סימן כה ס"ק כד) שצריך לברך 'להניח תפילין' בקמץ תחת ה"ה"א, שהוא מלשון הנחה - כלשון הכתוב (יחזקאל מד, ל) 'לְהַנִּיחַ בְּרֶגְלְךָ אֶל בְּיַתְךָ', ולא בפת"ח שהוא מלשון עזיבה - כלשון הכתוב (בראשית מב, לג) 'אֲחִיכֶם הֶאֱחָד הַנִּיחוֹ אֶתִּי'.

ולפי זה יש מבארים דברי המדרש ש'מניחין' הוא מלשון 'עזיבה', כלומר שעוזבים - ולא מניחים תפילין - אלא בשבת!

ב. הגמרא בתענית (כה, א) מספרת שאשתו של **רבי חנינא בן דוסא** אמרה לו: עד מתי נצטער בעוני?! שאל אותה: ומה נעשה? אמרה לו: תתפלל שישלחו לנו משהו משמים! ביקש רחמים ושלחו להם משמים רגל שולחן עשוי זהב.

חלם רבי חנינא שהצדיקים יושבים בגן עדן בשולחן בעל שלוש רגליים, והוא יושב בשולחן בעל שתי רגליים. סיפר זאת לאשתו והחליטו להחזיר את המתנה לשמים.

מבאר **היערות דבש** (חלק א דרוש ד) שהצדיקים הללו הצטערו על כך שמחמת העוני אין בידם לחלק צדקה. אמנם, למען האמת הם טעו בכך 'כי כל זמן שאין להם ומצטערים על זה, הרי להם לגמילות חסד גמור, וכאילו גמלו חסד עם עניים בתכלית ההגמלה והחסד'. אמנם אם יהיה להם כסף - וכי יכולים לצאת ידי חובה?!

על פי זה מבאר בספר **כתונת תשב"ץ** (על מדרש פליאה אות קל), שמאחר ובשבת אסור עלינו להניח תפילין, ממילא דווקא אז אנו מקיימים מצידנו את המצוה בשלמות גמורה. מה שאין כן יום חול שקשה להניח תפילין כל היום ללא היסח הדעת. וחוף מזה, מה שאמר **הגר"א** שאם לא נפסקה ההלכה **כרש"י** היינו צריכים להניח תשעים ושש זוגות תפילין כדי לצאת ידי חובת כל השיטות... וזהו: 'אין מניחין תפילין אלא בשבת'. שדווקא בשבת יש צד של קיום המצוה בשלמות, יותר מכיום חול.

בעיקרון זה, אך באופנים שונים, צועדים עוד מפרשים (ספר ישועות יעקב אחרון, דף סב. ספר **מצוה ועושה**) לאמור: גם שבת וגם תפילין הם 'אות', וזו הסיבה הרי שאין צורך להניח תפילין בשבת. אמנם, במצות תפילין האות מונח עלינו בשעת ההנחה - מה שאין כן בשבת שהאות עמנו לאורך כל היממה! או בלשון **הזוהר** (במובא **בבית יוסף** אורח חיים סימן לא) שבשבת מונחים עלינו 'תפילין דמארי עלמא' - ואלו הרי מונחות עלינו משך כל היממה!

ג. בשנת ה' אלפים ס"ה, הוטל חרם על ידי **הרשב"א** ובית דינו, וכחמישים מחכמי ברצלונא, כנגד לימוד פילוסופיה, הרשב"א מצטט את לשון החרם בו נכתב 'והספרים ההם אשר עשו ישרפו בשבת לעיניהם' (ש"ת הרשב"א חלק א טז). וכבר תהו רבים נוכח זאת, וכי שריפת ספרי פילוסופיה דוחה שבת?

במבוא **למארי** אבות (הוצאת מכון אופק) מבאר שאין הכוונה ליום שבת, אלא הכוונה **'בשבת'** מלשון הכתוב בשמואל (ב. כג, ז) 'וּבָאֵשׁ שָׂרוּן יִשְׂרָפוּ בַשַּׁבָּת' ובפסוק הסמוך **'בַּשַּׁבָּת תִּתְקַמְנִי** שזה במשמעות של פרסום.

לפי זה מבאר בספר **תפילין** (חלק ב, עמוד שסט) שזה כוונת המדרש, שיש להניח תפילין **בפרסום** - שהרי זהו עניינה של תפילין כלשון הכתוב (דברים כח, י) 'וְרָאוּ כָל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' יִקְרָא עֲלֶיךָ וְיִרְאוּ וְיִמְאָרוּ מִפְּנֵי' - רבי אליעזר אומר אלו תפילין שבראש! (ברכות ו, א).

רש"י) וימחו אותו מספרן של צדיקים ובינונים ויגרר לספרן של רשעים ח"ו, כל זה מוכן העיקר שימחל לישראל!

הלכה עברונה הוא, להרגיש את צרת הזולת כצרה שלנו, ואז נתפלל עבורו כעין שמתפללים על צרתינו בכל הכוונה ובכל הלב.

♦ החפץ חיים צם שלושים יום ♦

מעשה היה בבחור אחד בישיבת ראדין, שחלה במחלה אנושה וחשוכת מרפא, נכנס לחפץ חיים ובכה וקונן מרות על גורלו הקשה, אבל החפץ חיים לא ענה לו דבר, והבין הבחור מזה שנגזרה גזירה, אך הוא לא הירפה ובא כמה פעמים ושפך לפניו מרי שיחו, עד שה'חפץ חיים' נענה ואמר לו: יש לי עצה עבורך, סע לעיירה פלונית, שם יש רב זקן, תלך אליו ותבקש ממנו ברכה ואז תיושע, אבל תנאי אחד אני מתנה אתך, הדבר הזה חייב להישאר בסוד גמור ואסור שאף אדם יודע על כך.

מובן מאליו שהבחור הבטיח שלא יגלה. הוא נסע לאותו רב, קיבל ממנו ברכה, ומיד כשיצא ממנו - הוא הבריא. לאחר מכן נשא אשה, הקים משפחה והכל התנהל אצלו בצורה מסודרת וטובה.

והנה כעבור הרבה שנים חלתה אחות אשתו באותה מחלה שהוא חלה בה אז, ומאחר שאשתו ידעה כי היה פעם חולה בזה והבריא, הגם שלא ידעה איך וכיצד, עמדה והתחננה בפניו שיגלה לה את הסוד. זמן רב לחצו עליו, מאחר והם היו בטוחים כי קיבל איזו תרופה נדירה ורצו אף הם לקבלה, והנה הוא מסרב לגלות. אבל אשתו ואחותה, שהצטרפה אליה, לא הירפו ממנו, האשימו אותו שכלל לא איכפת לו על מחלתה, שהוא אכזר וכיוצא בזה, עד שכבר לא מסוגל היה לעמוד בכך, והלך וגילה את הסוד.

תיכף ומיד לאחר שגילה את הסוד, כי נרפא בזכות ברכתו של אותו רב זקן, שאליו שלח אותו החפץ חיים - הוא חזר ונתקף בא ה מחלה שחלה בה אז. החפץ חיים היה אז עוד בחיים, ועל כן התאמץ האיש, ובעיצום מחלתו נסע אליו ושפך לפניו שוב את תחינתו ואמר, אכן את חטאי אני מזכיר, כך וכך היה מעשה, הלכתי וגיליתי ושוב חליתי, אבל רחמו עלי וכו'!

נענה לו החפץ חיים באנחה מעומק הלב: בני היקר! דע לך כי אז צמתי שלושים יום כדי שאוכל לעזור לך, אבל עכשיו זקנתי ושוב אין בכוחי לעזור לך ולהושיעך לישוב בתענית, לצום ולהרבות בתפילה ותחנונים כמו אז, לכן, לא אוכל לעזור לך! החפץ חיים הרגיש את צרת הזולת כצרתו הפרטית!

רמז בתיבת - 'ונתנו'

כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו (ל יב)

כתב בעל הטורים: 'תיבת 'ונתנו' אם תקראנה למפרע יהיה גם כן 'ונתנו', לומר לך כל מה שאדם נותן לצדקה יחזור אליו ולא יחסר לו בשביל זה כלום'. וכן כתב בטור (יורה דעה סימן רמז) הדבר בדוק ומנוסה, כי בשביל הצדקה שנותן לא יחסר לו, אלא אדרבה תוסיף לו עושר וכבוד. וכן כתב הרמב"ם (הלכות מתנות ענים פרק ג, הלכה ב): לעולם אין אדם העני מן הצדקה, ובמדרש (שמות רבה לו, ג) אמרו כל מי שיתן למצוה אינו מחסר את נכסיו.

הגרא"א כתב רמז אחר בתיבת 'ונתנו': אמרו חז"ל (שבת קנא, ב) על הפסוק 'כי בגלל הדבר הזה' (דברים טו) תנא דבי רבי ישמעאל גלגל הוא שחוזר בעולם וכו', דהיינו העניות היא כמו גלגל, והעשיר יהיה עני והעני עשיר, 'ונתנו' נקראת פנים ואחור לרמזו שהעניות גלגל שחוזר בעולם כי גם הנותן יצטרך לפעמים שיתנו לו, לכן תקדים ותתן לו וילך לפניך צדקך בטרם יבוא הגלגל על בניך.

החיד"א (ב'חומת אנה') כתב שבא לרמז למה שכתב בספר סמיכת חכמים בשם המקובלים, כי כאשר יקבל עליו האדם לעשות צדקה תיכף ומיד משמים יוריקו לו ברכה, וזהו הרמז בתיבת 'ונתנו', כשנותנים ישראל צדקה, למפרע כבר 'ונתנו' לו מן השמים ברכה.

♦ כיצד מגדילים את ברכת ה'?

רבי מנחם מנדל מרימנוב ברך יהודי ב'פרנסה טובה', והלה התעשר עושר רב, בקנה מדה בלתי נתפס. באו גדולי החסידים אל רבם ושאלו: 'מדוע נתן הרבי את כל הכסף העצום הזה עבור יהודי אחד, סכום כזה מן הראוי היה שיתחלק בין כמה אנשים?' נענה הרבי ואמר: 'אני לא נתתי לו את כל העושר העצום הזה! אני נתתי לו רק את הברכה, והוא במעשיו, הגדיל והעצים את הברכה עד לממדים כה גדולים!'

ביאור הדברים: אדם זה השכיל לעשות צדקות בכספו, ככל שגדלה הברכה, כן גדלו תרומותיו לצדקה. וכיון שהוא הגדיל את ה'ונתנו' שלו, בה במידה הגדילו לו משמים את ה'ונתנו' מלמעלה. בריבוי מעשי הצדקה שלו, הרבה את הברכה, עד לעשירות המופלגת לה זכה.

אדם שהפריש מאה שקלים לצדקה, כשהרווח שלו החודשי אלף שקלים, ועתה כשמרחיב ה' גבולו ומרוויח עשרת אלפים שקלים. לא משכיל להרבות את הצדקה, וממשיך לתרום רק מאה שקלים, אזי 'הון ועשר בביתו, וצדקתו עומדת לעד', הצדקה שלו נשארה 'עומדת' על אותו סכום, גם משמים לא יגדילו לו את הברכה.

אמנם אם הוא יודע שמאלף שקלים מפרישים מאה שקלים לצדקה, ומעשרת אלפים שקלים, מפרישים אלף שקלים, 'האלף לך שלמה', הברכה שבמעונו 'מתפשטת ומתרחבת' ולא נותרת כפי שהיתה. וזה שאמר הרבי לחסידיו: האדם שהתברך ממני השכיל לדעת איך להגדיל את הברכה, וזה לא בא ממני.

♦ מי קיבל שעון במתנה?

מספרים על רבי אהרן פויפר שהיה רב בדרום אפריקה, והיה מגיע פעמיים בשנה לארץ ישראל ועולה לביתם של רבי יוסף שלום אלישיב, ורבי שלמה זלמן אוירבך, בכדי לברר שאלות וספיקות שהתעוררו לו בחוץ לארץ.

יום אחד כאשר ישב בתור להיכנס ל'רב אלישיב', מבחין הוא בנערה בוכיה הממתנה גם כן בחדר המתנה, פנה אליה ואמר: בתי, מדוע את בוכיה? אמרה לו: סגרנו אתמול ווארט, וקבעו מסיבת אירוסין עוד השבוע, בה נוהגים לתת לחתן שעון זהב, ולצער אינו לנו אפשרות לתת לחתן דבר זה.

הרב לא חשב פעמיים, הוריד את השעון שלו, ומסר לה ואמר: 'קחי את השעון תביאי לו את זה באירוסין'. למחרת היתה לו טיסה חזרה, וכשהגיע לדיוטי פרי ביוהנסבורג, אמר אני חייב לקנות שעון, אבוא הביתה וישאלו אותי היכן השעון? היה שם חנות שעונים, נכנס, בחר שעון הדומה לשעון שהיה לו. כשבא לשלם בקופה אמרו לו: אתה הלקוח המאה אלף, קח בחינם את השעון הזה! ובכך התקיים בו, 'ונתנו' ישר והפוכו, כיון שנתן צדקה, כבר למחרת קיבל מהשמים חזרה.

יהי רצון שנוכח להיות תמיד מן הנותנים, ונראה בחוש איך מתקיים בנו 'הדריקותי לכם ברכה עד בלי די', אמן.